

А.О. Гелич

здобувач

Науково-дослідний інститут

приватного права і підприємництва АпрН України

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Козловська Л.В.

Відшкодування спадкоємцями витрат, які не входять до складу спадщини

У статті досліджуються витрати, які не входять до складу спадщини, та порядок їх відшкодування спадкоємцями.

В статье исследуются расходы, которые не входят в состав наследства, и порядок их возмещения наследниками.

This article investigates the costs are not included in the heritage, and the order of their heirs.

Ключові слова: спадкування, спадщина, спадкове майно, відшкодування витрат.

Постановка проблеми

Вимоги, що обтяжують спадщину, розглядаються як складова частина спадкового майна. Такі вимоги за підставами їх виникнення є неоднорідними. Можна виділити борги самого спадкодавця, тобто обов'язки, які існували на момент відкриття спадщини, та обов'язки, які виникли після відкриття спадщини (витрати на охорону і управління спадковим майном). Особливим видом вимог, що обтяжують спадщину, є витрати на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця, передбачені ст. 1232 Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України).

Саме тому спадкоємець, який приймає спадщину, набуває обов'язку задовільнити не тільки вимоги кредиторів спадкодавця, але й набуває обов'язку відшкодувати витрати, які можуть виникати вже після відкриття спадщини, і тому питання про їх правову природу та порядок відшкодування відрізняється від питання відповідальності спадкоємців за зобов'язаннями спадкодавця і потребує окремого наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У сучасній літературі дослідження витрат, які не входять до складу спадщини, та порядку їх відшкодування спадкоємцями мають більш фрагментарний характер і, звичайно, розглядаються у зв'язку із питанням поняття та складу спадщини. Теоретичні проблеми об'єктів цивільних правовідносин та об'єктів спадкування розглядали такі автори: В.А. Белов, Ю.О. Заїка, М.Д. Єгоров, І.А. Кістяківський, Є.О. Кухарев, З.В. Ромовська, Є.О. Рябоконт, В.І. Серебровський, С.Я. Фурса, Б.Б. Черепакін та інші.

Формулювання цілей статті

Визначити правову природу витрат, які не входять до складу спадщини, та порядок їх відшкодування спадкоємцями.

Виклад основного матеріалу дослідження

Від зобов'язань, які становлять спадщину, на думку Ю.О. Заїки, слід відме-

жовувати зобов'язання, які пов'язані із прийняттям спадкоємцем спадщини, а саме: виконати заповідальний відказ чи покладення; надати сервітут третій особі; відшкодувати витрати, пов'язані з доглядом та лікуванням спадкодавця до його смерті; з похованням спадкодавця, зі спорудженням йому надгробку, доглядом за місцем поховання; із розшуком спадкоємців; подальшим утриманням осіб, які перебували на утриманні спадкодавця; оцінкою й охороною спадкового майна; витратами на збереження та управління спадковим майном та інші [1, с.76].

Особливим видом вимог, що обтяжують спадщину, є витрати на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця, передбачені ст. 1232 ЦК України. Відповідно, особливими видами обов'язків, які виникають у зв'язку з відкриттям спадщини і виконуються за рахунок спадкового майна, є обов'язки передбачені ст. 1232 ЦК України: «Спадкоємці зобов'язані відшкодувати розумні витрати, які були зроблені одним із них або іншою особою на утримання, догляд та лікування спадкодавця» [2, ст. 1232]. Підстави виникнення таких зобов'язань можуть мати місце як до (витрати на утримання, догляд, лікування спадкодавця), так і після (витрати на поховання спадкодавця) відкриття спадщини. Незалежно від цього, ст.1232 ЦК України встановлено, що спадкоємці зобов'язані відшкодувати розумні витрати, які були зроблені одним із них або іншою особою на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця [2, ст. 1232].

Відшкодування таких витрат відбувається, якщо вони можуть бути охарактеризовані за термінологією ст. 1232 ЦК України як «розумні». Це оціночне поняття і звичайно оцінка «розумності» таких витрат залежить, насамперед, від матеріального становища спадкодавця.

До необхідних витрат, пов'язаних із хворобою спадкодавця, належать витрати на оплату медичної допомоги, ліків, догляду. Такі витрати мають підтверджуватися відповідними доказами. Це можуть бути довідки, рахунки, чеки тощо. Обов'язок доводити наявність таких витрат покладається на осіб, які пред'являють вимоги про їх відшкодування.

Відшкодування витрат, пов'язаних із похованням спадкодавця, відрізняється тим, що вони здійснюються вже після смерті спадкодавця. Вказується, що до витрат на поховання можуть бути включені й витрати на проведення церковного обряду, поминального обіду, встановлення надгробку, огорожі, догляд за місцем поховання тощо. Такі витрати також оцінюються як такі, що підлягають відшкодуванню за умови їх «розумності». На їх оцінку як «розумних» можуть впливати місцеві та релігійні традиції, соціальний статус померлого, розмір спадщини, фактори етично-морального характеру [1, с.77].

Вказані витрати відшкодовуються до виплати боргів кредиторам спадкодавця за рахунок спадщини і в межах вартості спадкового майна, яке перейшло до кожного із спадкоємців. Вимоги про відшкодування зазначених витрат здійснюються після подання заяви зацікавленими особами, це може бути не лише спадкоємець, але й родичі померлого, виконавець заповіту, громадські організації за останнім місцем роботи померлого. Витрати компенсуються за рахунок грошових коштів, що входять до складу спадщини. У разі їх відсутності нотаріус має право видати розпорядження про видачу зі спадкового майна речей, вартість яких не має перевищувати суми фактичних затрат. Банки (фінансові заклади), на вкладах або на рахунках яких знаходяться грошові кошти спадкодавця, зобов'язані за розпорядженням нотаріуса надати їх особі, яка зазначена в ньому [2, с.861]. У відповідності із ч.2 ст.1232 ЦК України витрати на утримання, догляд, лікування спадкодавця можуть бути стягнені не більше ніж за три роки до його смерті [2, ч. 2 ст. 1232]. Цей строк є імперативним, тобто він не може бути збільшений навіть за рішенням суду.

Таким чином, встановлюються спеціальні підстави виникнення, порядок

пред'явлення та задоволення вимог, передбачених ст.1232 ЦК України, що свідчить про їхню особливу правову природу, разом із тим вони можуть бути визначені як складова частина вимог, що обтяжують спадщину.

Крім того, особливими видами вимог, які пред'являються до спадкоємців у зв'язку з відкриттям спадщини, є витрати на охорону спадкового майна та витрати на управління спадковим майном. Охорона і управління спадковим майном є різними видами юридично значимих дій. Вони відрізняються як підставами виникнення зобов'язань з них, так і порядком їх відшкодування.

Ще більш складним є питання щодо кваліфікації витрат на охорону та управління спадковим майном (ст. 1283–1285 ЦК України). Ч. 4 ст.1283 ЦК України передбачено, що витрати на охорону спадкового майна відшкодовуються спадкоємцем відповідно до їхньої частки в спадщині [2, ч. 4 ст. 1283]. Тобто, буквально тлумачення цієї норми вказує на те, що, по-перше, такі витрати мають здійснюватися самим спадкоємцем, і, по-друге, спадкоємці не мають права обґрунтовувати перед кредиторами спадкодавця зменшення активу спадкової маси вказаним видом витрат.

Такі ж міркування мають стосуватися і витрат, понесених у зв'язку із управлінням спадщиною (ст.1285 ЦК України). У відповідності із ст. 64 Закону України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. в редакції Закону від 01.10.2008 р., можна зробити висновок, що витрати на охорону та управління спадковим майном здійснюються за рахунок спадкового майна [3].

В п. 199 Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, на відміну від попередньої редакції, не вказується прямо, що нотаріус до закінчення строку на прийняття спадщини може видати спадкоємцеві дозвіл на одержання частини вкладу спадкодавця у банку (фінансовій установі) на покриття витрат, пов'язаних із охороною та управлінням спадковим майном [4]. Така редакція норми вказує на те, що не існує однозначного розуміння і підходу щодо віднесення витрат на охорону і управління спадковим майном на рахунок спадщини.

Підстави виникнення таких вимог мають мати визначальне значення. У законодавстві також проводилася різниця між такими вимогами. Наприклад, вимоги щодо відшкодування витрат на утримання, догляд за спадкодавцем під час його хвороби, витрати на поховання відшкодовуються, в першу чергу, за рахунок грошових засобів, які знаходяться на рахунках спадкодавця. Така практика є усталеною і в нотаріальній діяльності під час оформлення права на спадщину.

Борги у зв'язку із відшкодуванням витрат на утримання, догляду за спадкодавцем під час його хвороби, витрати на поховання повинні користуватись перевагою перед боргами самого спадкодавця. Такий порядок не встановлений безпосередньо нормами ЦК України, але висновки про необхідність його нормативного закріплення пояснюється особливими підставами виникнення таких вимог: вони виникають у зв'язку з виключними (надзвичайними) обставинами – хвороба і смерть людини, крім того такі підстави мають місце вже після відкриття спадщини, тому їх не можна розглядати разом із вимогами, які виникають у зв'язку із зобов'язаннями самого спадкодавця, що пов'язані з його підприємницькою діяльністю.

Нормами ЦК України встановлений загальний порядок відшкодування витрат на утримання, догляд за спадкодавцем під час його хвороби, витрат на поховання. В.І. Серебровський вважав, що витрати на утримання, догляд за спадкодавцем під час його хвороби, витрат на поховання спадкодавця повинні відшкодовуватися в першу чергу: «Це витікає із природного почуття поваги до пам'яті померлого» [5, с.223].

Закон України «Про поховання та похоронну справу» передбачає, що вико-

навцю волевиявлення померлого або особі, яка зобов'язалася поховати померлого, надається допомога на поховання. Розмір допомоги на поховання та порядок її надання виконавцю волевиявлення померлого або особі, яка зобов'язалася поховати померлого, встановлює Кабінет Міністрів України, якщо інше не передбачено законом. Розмір допомоги на поховання не може бути меншим за розмір, визначений Кабінетом Міністрів України [6].

Зазначене право отримати допомогу на поховання, як і інші види соціальних допомог, до складу спадщини не входить. Це вказує на виключно цільовий характер таких виплат та особливих суб'єктів, яким вони адресовані. Як ми можемо зробити висновок, такими суб'єктами не обов'язково являються спадкоємці померлого. На зазначені суми допомоги не можуть бути звернені вимоги кредиторів спадкодавця, а також інші види вимог, що обтяжують спадщину, крім вимог щодо відшкодування витрат на поховання померлого.

Загалом, на нашу думку, щодо вимог у зв'язку із відшкодуванням витрат на утримання, догляд за спадкодавцем під час його хвороби, витрат на поховання, не повинні застосовуватись норми ст. 1281 ЦК України в частині, що стосуються спеціальних строків пред'явлення вимог кредиторами спадкодавця. Навіть з точки зору термінологічного аналізу, такі особи не являються кредиторами спадкодавця. Вимоги про відшкодування витрат, пов'язаних із доглядом та лікуванням спадкодавця до його смерті, з похованням спадкодавця, зі спорудженням йому надгробку, доглядом за місцем поховання, повинні пред'являтися в межах загальних строків позовної давності, передбачених ст. 257 ЦК України.

У відповідності із пунктом 199 Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, нотаріус до закінчення строку про прийняття спадщини може видати спадкоємцеві дозвіл на одержання частини вкладу спадкодавця у банку (фінансовій установі) на покриття витрат з догляду за спадкодавцем під час його хвороби [4, п. 199].

Під охороною спадкового майна розуміють сукупність заходів із забезпечення збереженості майна, мета яких – запобігати псуванню, пошкодженню чи втраті спадкового майна.

Визначення змісту правовідносин по охороні спадкового майна підтверджує нашу точку зору, у відповідності із якою спадщина є об'єктом правовідносин із спадкування, а спадкове майно може бути об'єктом різноманітних спадкових правовідносин. Причому, склад спадкового майна, як об'єкт тих чи інших спадкових правовідносин, може змінюватися. Як наводить приклад Є.О. Рябоконт, охорони потребує передусім майно, щодо якого не виявилось спадкоємців, бажаних його прийняти. Відповідно, немає достатніх підстав у вжитті таких заходів, коли, наприклад, до складу спадщини входить право власності на жилий будинок, а спадкоємцями є особи, які проживали в цьому будинку разом із спадкодавцем [7, с. 222-223].

У відповідності із п. 190 Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, для охорони спадкового майна нотаріус проводить опис спадкового майна, призначає його охоронця та передає майно йому на зберігання [4, п. 190]. Зміст норм, що регулюють охорону спадкового майна, односторонньо свідчить, що мова йде лише про такий вид об'єктів цивільних прав як речі. Таким чином, у відповідності із ст. 1283, 1284 ЦК охороні не може підлягати спадщина як сукупність прав і обов'язків спадкодавця, яка підлягає переходу до спадкоємців. Охороні може підлягати лише спадкове майно як сукупність певних речей. Тобто об'єктом правовідносин із охорони спадкового майна є речі.

Є.О. Харитонов також вказує, що видатки, пов'язані з описом та охороною спадкового майна, покладаються на спадкоємців, що закликаються до спадщи-

ни, відповідно до їхньої частки в спадщині. Незалежно від перебування під охороною, описане майно належить спадкоємцям з моменту відкриття спадщини (ч. 5 ст. 1268 ЦК України) [8, с.793].

Як вказує Ю.О. Заїка: «Охорона спадкового майна здійснюється в інтересах: спадкоємців, відказодержувачів, кредиторів, територіальної громади (держави)» [1, с.222]. Так як охорона спадкового майна здійснюється в інтересах не лише спадкоємців, відказодержувачів та територіальної громади, до якої спадкове майно може перейти на підставах відумерлості, але й в інтересах кредиторів спадкодавця, слід зробити наступні висновки: витрати на охорону спадкового майна мають пропорційно обтяжувати частку як в спадщині, яка належить спадкоємцям, вартість заповідального відказу, та розподілятися пропорційно щодо суми вимог, які мають кредитори спадкодавця до спадкоємців.

У цьому випадку могло б мати місце застосування норм ст.1212 ЦК України щодо набуття, збереження майна без достатньої правової підстави [2, ст. 1212]. На нашу думку, якщо покласти витрати щодо охорони спадкового майна лише на спадкоємців, то буде мати місце правова ситуація, яка означає збереження майна без достатньої правової підстави. Так, І.Е. Берестова вказує, що можливість застосування зобов'язань із набуття, збереження майна без достатньої правової підстави, майнових прав громадян, юридичних осіб і держави обумовлено специфікою цього інституту в його поширенні на всі інститути зобов'язального права. Мета цих зобов'язань полягає у захисті майнових прав та інтересів громадян і організацій шляхом поновлення попереднього становища [9, с.38].

Але, за загальним правилом, витрати на охорону спадковим майном відшкодовуються відповідно до ч. 4 ст. 1283 ЦК України: «Витрати на охорону спадкового майна відшкодовуються спадкоємцями відповідно до їх частки у спадщині». У цьому є певна суперечливість із ч. 1 ст. 1283 ЦК України, однак слід зазначити, що такий підхід є традиційним і сформованим у цивілістиці вже протягом тривалого часу.

Як вказує Є.О. Рябоконт, термін «витрати на охорону» може бути підданий неоднозначному розумінню, оскільки не дає чіткої відповіді на питання, чи підлягають відшкодуванню лише фактичні витрати, яких зазнав охоронець, чи останній має право, крім того, претендувати на одержання від спадкоємців винагороди за свої послуги [7, с.225].

Ми підтримуємо думку цього правознавця, що нотаріус та орган місцевого самоврядування права на винагороду позбавлені, адже виконують свої повноваження в силу прямої вказівки закону. Слід також погодитися із тим, що виконавець заповіту, який здійснював охорону спадкового майна, не вправі претендувати на окрему плату за охорону спадкового майна, адже він одержує плату за виконання повноважень у цілому [2, ст. 1291]. Також Є.О. Рябоконт вказує, що у випадку здійснення заходів щодо охорони спадщини іншими особами, в тому числі спадкоємцями, право вимагати винагороди за рахунок спадкового майна не суперечить суті цих відносин, тим більше, що відповідне право особи, яка здійснює зберігання спадщини, крім спадкоємців, закріплене у ч.1 ст. 62 Закону України «Про нотаріат» [3, ч. 1 ст. 62].

З огляду на це, потребує уточнення: чи має право вимагати відповідної винагороди спадкоємець, який здійснює охорону спадкового майна, тобто відповідного збільшення його частки? Не дивлячись на те, що в ст. 62 Закону України «Про нотаріат» спадкоємці, не названі в якості осіб, які мають право на винагороду, є правомірною наявністю вимоги про відшкодування витрат, пов'язаних із здійсненням діяльності по охороні спадкового майна, а також теоретично можна допустити наявність вимоги про сплату винагороди такому спадкоємцеві, адже він здійснює такі дії не лише у власних інтересах, але й в

інтересах інших спадкоємців, кредиторів, відказоодержувачів. Такий спір буде вирішуватись у судовому порядку.

Вимоги про відшкодування витрат на охорону спадкового майна можуть пред'являтися до спадкоємців, які прийняли спадщину, а також до виконавця заповіту, якщо з певних причин охорона спадкового майна здійснювалась не виконавцем заповіту.

Відносини із охорони спадкового майна в літературі із спадкового права найчастіше розглядаються разом із правовідносинами по управлінню спадщиною.

Цивільним законодавством України встановлені договірні підстави управління спадковим майном. Ст. 1285 ЦК України вказує: «Якщо у складі спадщини є майно, яке потребує утримання, догляду, інших фактичних чи юридичних дій для підтримання його в належному стані, нотаріус, а в населених пунктах де немає нотаріуса, – відповідний орган місцевого самоврядування, у разі відсутності спадкоємців або виконавця заповіту укладають договір на управління спадщиною з іншою особою» [2, ст. 1285].

У відповідності із загальними положеннями про правочини, договір про управління спадщиною класифікується як договір на користь третьої особи [2, ст. 636]. Разом з тим, договір про управління спадщиною не може класифікуватися як окремий вид договорів управління майном, які регулюються Главою 70 ЦК України «Управління майном». Як вказується в коментарі до статті 1029 ЦК України, слід враховувати, що ст. 1029–1045 ЦК України не можуть застосовуватись до відносин щодо управління спадщиною. Правда, не виключається в окремих випадках їх застосування до цих відносин за аналогією [10, с.528].

У відповідності із ст. 1285 ЦК України договір про управління спадщиною укладає нотаріус, а в населених пунктах де немає нотаріуса, – відповідний орган місцевого самоврядування, у разі відсутності спадкоємців або виконавця заповіту [2, ст. 1285]. Такі особи не можуть вважатися установниками управління, адже вони не виступають в якості власника спадкового майна.

Цивільним законодавством України не встановлюються особливості стягнення плати за виконання дій по управління спадщиною на користь особи, яка здійснює таке управління. У відповідності із ст. 1035 ЦК України істотною умовою договору управління майном є визначення розміру і форми плати за управління майном [2, ст. 1035].

Виникає питання – якщо при укладенні договору про управління спадщиною не буде досягнути згода про розмір і форму плати, чи може це призводити до визнання договору неукладеним, чи в даному випадку мають застосовуватись за аналогією норми спадкового права, які передбачають встановлення плати за виконання заповіту?

На нашу думку, щодо стягнення особою, яка управляє спадщиною, плати за виконання своїх повноважень, за аналогією можуть бути застосовані норми статті 1291 ЦК України щодо права виконавця заповіту на плату за виконання своїх повноважень, виходячи з наступних міркувань.

Договір про управління спадщиною укладається виключно після відкриття спадщини, тому за аналогією із ч. 2 ст. 1291 ЦК України, якщо розмір плати був не визначений в договорі, він може бути визначений або за домовленістю особи, яка здійснювала управління спадщиною та спадкоємцями, а у разі недосягнення такої згоди, тобто в разі спору – судом.

Є.О. Кухарев вказує, що передбачена українським законодавством можливість визначення розміру плати виконавця заповіту після відкриття спадщини є цілком обґрунтованою, оскільки, даючи згоду бути виконавцем заповіту, в якому не встановлено розмір плати, особа може не уявляти обсяг тих дій, які необхідно буде вчинити після відкриття спадщини [11, с. 139].

Міркування, які стосуються встановлення розміру плати виконавцеві заповіту, також цілком справедливо відносяться і до розміру плати управителя спадковим майном. За аналогією із статтею 1295 ЦК України можливість встановлення плати виконавцю заповіту після відкриття спадщини може запобігти подальшій відмові останнього від здійснення своїх повноважень у порядку ст. 1295 ЦК України.

Саме тому, при встановленні розміру плати особі, яка здійснює управління спадщиною, так само як виконавцеві заповіту, потрібно виходити із розумності такого розміру.

Незважаючи на те, що цивільне законодавство визначає «розумність» як загальну zásadu цивільного законодавства [2, ст. 3], не розкриваючи його зміст, юридична література оперує таким поняттям. Як зазначає з цього приводу В.І. Ємельянов, розумними слід вважати такі дії, які б вчинила людина, що має середній рівень інтелекту, знань та життєвого досвіду. Абстрактна особа, наділена такими якостями, може називатися розумною людиною. При вирішенні питання про розумність, слід порівняти дії, що оцінюються, з еталонними діями середньої людини. Тобто розумність у кінцевому результаті передбачає адекватність вчинюваних виконавцем заповіту дій тому розмірові грошової суми або майна, який він пропонує спадкоємцям як плату за виконання своїх повноважень. Здійснюючи будь-які дії, особа прагне максимально дотриматись власних інтересів. Тобто виконавець заповіту намагатиметься встановити максимальний розмір плати за виконання повноважень, виходячи із власних потреб. Однак, вирішальним у цьому аспекті стане адекватність запропонованого розміру плати характеру дій.

При застосуванні розумності як критерію визначення розміру плати за управління спадщиною, так само як при виконанні заповіту, слід взяти до уваги, перш за все, складність вчинюваних дій, відсутність альтернативних варіантів залучення юридичної допомоги та, безперечно, результат таких дій [11, с.141].

Також проблемним є питання щодо того, чи повинні входити до складу спадкового майна витрати на управління спадщиною? На нашу думку, навіть якщо такі витрати будуть компенсовані за рахунок спадкового майна, надалі вони мають бути перераховані як витрати спадкоємця, і не повинні входити до складу спадщини. Але більшість дослідників притримується точки зору, у відповідності з якою витрати на управління майном відносяться за рахунок вартості спадщини.

Як вказує Є.О. Харитонов, особа, яка управляє спадщиною, не може використовувати спадкове майно для отримання прибутку на свою користь. Після спливу строку управління спадщиною особа, яка управляє спадковим майном, має подати спадкоємцям звіт про результати управління майном.

Особа, що управляє спадщиною, має право на плату за виконання своїх обов'язків. Вказується, що ця сума обумовлюється договором між нотаріусом та особою, яка управляє спадщиною. Вона виплачується спадкоємцями пропорційно до частки успадкованого кожним з них майна. Якщо спадкоємці відмовляються сплатити гроші за управління спадщиною, то управляючий може звернутися до суду. Якщо особа заподіяла шкоду або використовувала спадщину в своїх цілях, спадкоємці можуть звернутися до суду з позовом про відшкодування збитків та моральної шкоди (ст. 22, 23 ЦК) [12, с.796].

Вартість спадщини може бути визначена за погодженням спадкоємців, кредиторів спадкодавця, а також відказоодержувачів, які в цьому випадку являються заінтересованими особами. У процесі оцінки вартості спадщини може бути застосована професійна оцінка, в тому числі і аудиторська оцінка. Основним чином це стосується об'єктів підприємницької діяльності.

Таким чином, хоча у відповідності із ч. 5 ст.1268 ЦК України спадщина

вважається такою, що належить спадкоємцям з часу відкриття спадщини, незалежно від того, коли вона була прийнята, в спадковому праві порушується загально-цивільний принцип, у відповідності з яким плоди і доходи належать власникові майна, витрати на утримання майна також відносяться на рахунок власника. У відповідності із ч. 4 ст. 319 ЦК України «Власність зобов'язує» [2, ч. 4 ст. 319], логічно було б, якби витрати на утримання майна, яке належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини, відносилися б на рахунок особистого майна спадкоємця. Але потрібно зробити висновок, що положення, у відповідності із яким вживається термін «спадкоємець несе відповідальність», «спадкоємець відшкодовує витрати» тощо, означає, що такі витрати відшкодовуються за рахунок спадкового майна, яке вважається належним спадкоємцеві з часу відкриття спадщини. При цьому, якщо застосовувати буквально тлумачення вказаних норм, то потрібно було б зробити протилежний висновок.

На нашу думку, в спадковому праві не реалізуються теоретичні засади концепції управління майном, виходячи з теоретичних позицій примноження майна. У відповідності до концепції розуміння управління майном, здійсненої Р. Майдаником, потрібно зробити висновок, що в чинному законодавстві немає підстав для того, щоб відносити витрати на управління спадковим майном на рахунок вартості спадщини.

Як зазначає Р.А. Майданик, під діями в інтересах вигодонабувача або установника управління слід розуміти вчинені з належною дбайливістю дії, що не суперечать закону і мають своєю метою зберігання та примноження вартості переданого в управління майна, здійсненні без невиправданого ризику можливих витрат так, як вчинив би на місці управителя сам установник за аналогічних обставин [13, с.107].

Близькою до точки зору Р.А. Майданика є позиція І.В. Венідиктової, яка визначає довірче управління як ініціативну самостійну діяльність управителя щодо реалізації чужих суб'єктивних прав та обов'язків, яка може бути спрямована на збереження чи примноження переданого в довірче управління майна, а також зменшення або попередження збитків від його використання шляхом реалізації правомочностей володіння, користування й розпорядження в обсязі, встановленому установником управління [14, с.61].

Є.О. Кухарев характеризує управління спадщиною з огляду на здійснення своїх повноважень виконавцем заповіту. На його думку, уявляється доцільним розглядати управління спадковим майном саме виходячи із позиції примноження переданого в управління спадкового майна, тобто фактично отримання прибутку від вчинення управителем дій, що охоплюються управлінням, а також зменшення або попередження збитків від його використання. Наведений висновок обумовлений тим, що законодавець виокремлює в ст. 1290 ЦК України такі повноваження виконавця заповіту, як «управляти спадщиною» та «вжити заходів щодо охорони спадкового майна». За таких обставин, повноваження щодо управління спадковим майном та його охорони відрізнятимуться характером вчинюваних дій, що, в свою чергу, обумовлюється особливостями спадкової маси [11, с.105].

Висновки

Витрати, які виникають після відкриття спадщини, до складу спадщини не входять і охоплюються поняттям спадкове майно. Тому доцільним є вживати термін «вимоги, що обтяжують спадщину», який буде більш широким, ніж поняття «борги спадкодавця», і буде охоплювати як борги спадкодавця, так і витрати на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця, а також витрати на охорону і управління спадковим майном.

Література

1. *Заїка Ю.О.* Спадкове право в Україні: Становлення і розвиток: Монографія / Ю.О. Заїка. [2-е вид.]. – У.: КНТ, 2007. – С. 76-77, 222.
2. Цивільний кодекс України. Постатейний коментар у двох частинах / Відп. ред. проф. А.С. Довгерт, проф. Н.С. Кузнецова. – К.: Юстиніан, 2005. – С. 861. – Ч. 2.
3. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383.
4. Інструкція про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : Затв. наказом М-ва юстиції України № 20/5 від 03.03.2004 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 10. – Ст. 639.
5. *Серебровский В.И.* Избранные труды / В.И. Серебровский. – М.: Статут (в серии «Классика российской цивилистики»), 1997. – С. 223.
6. Закон України «Про поховання та похоронну справу» від 10.07.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №7. – Ст.47.
7. *Заїка Ю.О.* Спадкове право: навч. посіб. / Ю.О. Заїка, Є.О. Рябоконт. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 222–223, 225.
8. *Харитонов Є.О.* Цивільне право України: Підручник / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, О.В. Старцев. – [Вид. 2, прероб. і доп.] – К.: Істина, 2009. – С. 793.
9. *Берестова І.Е.* Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави: загальнотеоретичні проблеми та правові наслідки: Монографія / І.Е. Берестова. – Д.: юрид. акад. М-ва внутр. справ, 2005. – С. 38.
10. *Ярема А.Г.* Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: [В 4 т.] / А.Г. Ярема, В.Я. Карабань, В.В. Кривенко, В.Г. Ротань. – Т.3. – К.: А.С.К., Севастополь: Ін-т юрид. дослідж., 2006. – С. 528.
11. *Кухарев Є.О.* Виконання заповіту: дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Є.О. Кухарев. – К., 2008. – 184 с.
12. *Харитонов Є.О.* Цивільне право України: Підручник / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, О.В. Старцев. – [Вид. 2, прероб. і доп.] – К.: Істина, 2009. – С. 796.
13. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2-х т. / за ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – [2-ге вид., прероб. і доп.]. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – Т. II. – С.107.
14. *Венедиктова І.В.* Договір довірчого управління майном в Україні / І.В. Венедиктова. – Х.: Консум, 2006. – С.61.